

Lackfi János verset írt az időről. Az idő olyan nagy valami, olyan hatalmas, ésszel fel nem mérhető folyam, hogy az időről „komoly” emberek, régészek, történészek szoktak értekezni testes tomuszokban, birodalmak tündöklésének és bukásának évszázadait értékelve, vagy – ha már irodalomról van szó – regényt szoktak írni. Nem sorolom ezeket, csak kettőt említek, Thomas Mannt és Marcel Proustot, mint a legnagyobbakat. Persze leegyszerűsíttem Thomas Mann és Proust ihletét és szándékát, amikor azt mondom regényükről, hogy az időről szól. Thomas Manné a bibliai nemzedékek jelképeket teremtő soráról (József és testvérei), Prousté a személyes idő észleléséről (Az eltűnt idő nyomában) beszél. Akkor hát az idővel mint szokatlan verstémával – idő híján mondom ezt – valahogy megvolnánk? Dehogy, hiszen itt van még József Attila, aki – egyik utolsó versében – írja: „van idő, csípjük csak fülön”. A versből csak ennyit idézek most, mert nem illik ide, s messze vezetne értelmezése. De annyit jelez az idézet, József Attila is meg akarta fogni az időt. Annyit tehát leszögezhetünk, van egy formátlanul nagy verstémánk: az idő. Ez a Lackfi-vers egyik különössége.

Csak hogy nem ez az egyetlen költői kihívás, amivel a vers versenybe száll. A másik a címben rejlik. Egy mondat az időről, mondja Lackfi János. „Egy mondat” – a magyar versolvasónak nagyon ismerős ez a verskezdet, emblemikus a cím: egy történelmi versből ismerős, az is az időről szól, a zsarnokság idejének jellemzése. Igen, Illyés Gyula nagy litániájáról van szó, az Egy mondat a zsarnokságról megidézéséről. A zsarnokság idejéről, a Rákosi-korszak diktatúrájáról is könyvtárnyi irodalom szól már, forrásközlések, visszaemlékezések, kronológiák, monográfiák sora. De egy sem tudja jobban, érzékletesebben kifejezni azt az létállapotot, azt a fortélyos, szorongató félelmet, ami egykoron beleszólt a mindennapokba, mint Illyésnek a folyamatos ismétlésre, monoton variációkra felépített versdallama. Lackfi János játékosságában, szemtelenségében, vagy mondjam úgy, nagyravágásában, odáig merészkedik, hogy kölcsönveszi, ellopja a versformát, és újratölti a maga témájával, az általános idővel. A versdallam, a ritmus vezeti, imitálja a nagy vers lejtését, viszi, andalítja az olvasót, ki már azt gondolná, micsoda könnyed tánca csábították, forgatják. Csak aztán egy ponton – miközben a dallam még röpít – megnehezedik a szárnyalás, s a nagy könnyűség mintegy a visszájára fordul. Hát a vers rólunk szól, fogyó időnkéről, az időről, amelyről nem szoktunk így pillanatról pillanatra, szimultán apróságok forgatagában gondolkodni. S akkor a vers már nem játék. (Amúgy Lackfi istenáldotta, könnyűkezü játékos. Olyan Weöres Sándor-féle. A gyermekversekben is utódja, mondom annak a hallgatónak, aki nem ismerné.)

A vers a mindennapi pillanatokról szól, arról, hogy bármi történik, nemcsak társadalmi-politikai-erkölcsi mértékkel, hanem mindenekelőtt az idővel mérhető. A világ annyit ér, amennyit megértünk belőle. Ehhez nem kell nagy történelmi tapasztalat. A vers efféle világmagyarázó és erkölcsi ítélő hatalmát elveszíteni látszik. De értelmét nem. A fejjel lefelé megálló pudingban is ott az idő. A szemünk láttára alakul át a tejjel összekevert félkész por valami mássá, visszafordíthatatlanul szilárddá. Lackfi János nem ítél és nem moralizál. Hanem figyelmeztet: minden pillanatunk átmenet a van és a volt között. Bánjunk tehát okosan egyszeri életünkkel.